

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

УДК 327.5:316

DOI: 10.33663/1563-3349-2025-97-94

В. В. ПЕТРОВ

УГОРСЬКИЙ ЧИННИК В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В ЄВРОПІ

Розглядаються проблемні питання в українсько-угорських відносинах, що особливо загострилися останнім часом насамперед через зміну зовнішньополітичного курсу Угорщини та актуалізацію угорського чинника у внутрішній політиці України. Визначено роль сучасних мас-медіа та основні напрями проведення дезінформаційної кампанії проти України. Доведено, що в угорському інформаційному просторі домінує проросійська дезінформація. Виокремлено пропагандистські наративи, які найчастіше поширюють урядові засоби масової інформації Угорщини в державах-сусідах. Показано, що поширення пропагандистських меседжів в українському медійному просторі в умовах війни РФ проти України не нова тенденція (з 2014 року). Чимало вкидів, фейків та меседжів, які поширює російська пропаганда, стосуються українсько-угорських відносин.

Ключові слова: медійний простір, пропаганда, засоби масової інформації, повномасштабне вторгнення, українсько-угорські відносини, дезінформація.

Petrov Valentyn. Hungarian factor in the context of russian disinformation in Europe

The article examines problematic issues in Ukrainian-Hungarian relations, which have become particularly acute recently, primarily due to the change in Hungary's foreign policy and the actualization of the Hungarian factor in Ukraine's domestic politics. The role of modern mass media and the main directions of the disinformation campaign against Ukraine are determined. It is

© ПЕТРОВ Валентин Володимирович – доктор політичних наук, доцент, керівник служби з питань воєнної безпеки Апарату РНБО України; ORCID: 0000-0003-3067-4367; e-mail: Valentyn.petrov@gmail.com

proved that the Hungarian information space is dominated by pro-Russian disinformation. The propaganda narratives that are most often disseminated by the Hungarian government media in neighboring countries are highlighted. Since 2014, the spread of propaganda messages in the Ukrainian media space in the context of Russia's war against Ukraine is not a new trend. Many of the fakes and messages spread by Russian propaganda concern Ukrainian-Hungarian relations. After the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation (rf), it is extremely important for our country to have effective support from the international community, including the European Union and individual eu member states, in the struggle for state sovereignty, territorial integrity and the realization of Ukraine's European choice. Inadequate perception of this war will lead to the fact that the EU's authority as an influential actor in international relations and a collective guarantor of European security will be called into question.

Key words: media space, propaganda, mass media, full-scale invasion, Ukrainian-Hungarian relations, disinformation.

Вступ. Після повномасштабного вторгнення російської федерації (рф) в Україну для нашої країни надзвичайно важливе значення має дієва підтримка світовою громадськістю, зокрема Європейським Союзом (ЄС) та окремими країнами – членами ЄС, боротьби за державний суверенітет, територіальну цілісність і реалізацію європейського вибору України. Неадекватність сприйняття цієї війни призведе до того, що авторитет ЄС як впливового актора міжнародних відносин і колективного гаранта європейської безпеки буде поставлений під сумнів.

Президент рф твердо переконаний, що Європі не вистачить готовності заплатити потрібну ціну для захисту своїх принципів і цінностей. Тому, розв'язавши війну проти України, рф прагне змусити Європу визнати, що «безпеки без участі росії не може бути». Водночас, як відзначають аналітики Королівського інституту міжнародних справ Великої Британії, «війна в Україні – це, крім іншого, результат політики потурання, яку Захід здійснював щодо росії. Тому прагнення путіна відновити російське панування в країнах, які були в минулому підвладні їй, – суть російського виклику для Європи!» [1].

Ще із 2014 року поширення пропагандистських меседжів в українському медійному просторі в умовах війни рф проти України не нова тенденція.

Чимало вкидів, фейків та меседжів, які поширює російська пропаганда, стосуються українсько-угорських відносин. Ось лише заголовки окремих публікацій протягом 2014-2018 років: «В Угорщині хочуть відокремити Закарпаття від України»; «Привиди угорського сепаратизму в Україні...»; «Угорщина вимагає для угорців на Закарпатті автономії і подвійного громадянства»; «94 тисячі закарпатців стали громадянами Угорщини»; «Нові підходи до втручання у внутрішні справи України з боку Угорщини»; «Угорщина може легально поглинути мадяризоване Закарпаття»; «Пристрасті по автономії: навіщо Угорщина «лякає» Україну натяками на автономію своєї діаспори»; «Чи загрожує Закарпаттю угорський сепаратизм?»; «Путінізація Угорщини»: Російський президент прибув до країни вдруге за рік»; «МЗС про сепаратистську акцію під посольством: «Будапешт відверто заграється»; «Атака на Угоду: якою має бути відповідь на погрози Угорщини»; «Угорщина ініціює на засіданні Ради Асоціації Україна – ЄС порушення Києвом Угоди через закон про освіту»; «Угорщина продовжить блокування зближення України і ЄС – посол» [2].

До 2022 року про Україну взагалі майже не писали в угорських ЗМІ, окрім тем, пов'язаних із угорською національною меншиною на Закарпатті.

А брак знань, як відомо, створює найкраще поле для міфів і маніпуляцій. Причому до їх створення та нагнітання спільно доклалися і рф, і угорські політичні гравці.

На початку повномасштабного вторгнення помітнішими вони стали в локальних групах у закарпатському сегменті соціальних мереж. Інколи ці фейки із соціальних мереж переміщалися на сторінки місцевих медіа, які здебільшого працюють у форматі електронних газет. Пропагандистський дискурс про війну в закарпатських угорськомовних медіа був створений передусім заявами угорських політиків, особливо міністра закордонних справ Угорщини Петера Сійярто та прем'єр-міністра Угорщини Віктора Орбана.

Як говорить китайське прислів'я, «можна спати в одному ліжку, але бачити різні сни». Після 24 лютого 2022 року, коли ЄС рішуче засудив дії російської федерації, ще ніколи так сильно не кидалося в очі, що відносини між рф та Угорщиною перейшли до формату «сюзерен-васал».

Метою дослідження визначено аналіз окремих аспектів функціонування та ролі угорських засобів масової інформації в умовах російсько-української війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно визнати, що в Україні процес дослідження проблем інформаційної війни активізувався з 2014 року. Розгляду та аналізу явищ інформаційної війни присвятили свої розробки О. Горбань, Н. Гурін, О. Курбан, В. Ліпкан, Я. Малик, М. Маркова, Н. Марута, В. Панченко, І. Парфенюк, Н. Пічак, Г. Почепцов, О. Рижук, А. Руднєв, І. Слюсарчук, Є. Соломін, М. Тимошик та ін.

Питання українсько-угорських відносин досліджувалися багатьма відомими вченими, зокрема такими, як В. Борисенко, С. Віднянський, П. Герчанівська, А. Дегтеренко, В. Каспрук, В. Коцан, Л. Мушкетик, В. Наулко, М. Панчук, М. Тиводар, Д. Тужанський та ін.

Різні аспекти життєдіяльності закарпатських угорців, зокрема роль цієї національної меншини в українсько-угорських відносинах, висвітлені в працях Н. Шипки. Тематика угорців Закарпаття та їхній вплив на формування українсько-угорських відносин перебувають у центрі уваги закарпатських дослідників Е. Кіш, П. Лизанця, С. Мітряєвої, Ю. Остапця, О. Пеліна, І. Скиби та ін.

Утім характер розповсюдження основних наративів та напрямів проведення дезінформаційної кампанії проти України в угорському інформаційному просторі потребує подальшого вивчення.

Виклад основного матеріалу. У жовтні 2016 року були опубліковані результати дослідження авторитетного європейського аналітичного центру European Council for Foreign Relation про рівень підтримки України державами – членами ЄС, які за цим критерієм були поділені на три умовні групи: лідери підтримки, спостерігачі, противники України. До першої групи були віднесені 12 держав ЄС: Німеччина, Велика Британія, Швеція, Польща, Литва, Латвія, Естонія, Данія, Фінляндія, Румунія, Словаччина, Болгарія. До другої групи – 13 країн: Франція, Нідерланди, Бельгія, Чеська Республіка, Ірландія, Угорщина, Португалія, Словенія, Іспанія, Хорватія, Люксембург, Мальта, Кіпр. А до групи противників України потрапили три держави: Італія, Австрія, Греція.

Така ситуація, на думку автора цього дослідження Густава Греселя, підживляє ідею європейської солідарності та єдності, ефектив-

ність ЄС у цілому як політичного гравця, і він пропонує конкретні заходи щодо зміни підходу ЄС до підтримки України від «стурбованості» до допомоги. Що стосується Угорщини, то у дослідженні відзначається: «Зближення прем'єра Віктора Орбана з Росією, його критика санкцій і опортунізм у просуванні угорських економічних інтересів Росії створює великі проблеми і підриває європейську єдність. МЗС Угорщини часто розглядає війну в Україні так, ніби це заморожений конфлікт, і взаємодія з Росією є неминучою» [3].

В свою чергу, фахівці ГО «Детектор медіа» у 2017 році здійснили вимірювання спроможності уряду рф впливати на процеси в інформаційному просторі України, Грузії, Угорщини та Чехії [4]. Для вимірювання, з одного боку, враховувалися можливості та ресурси впливу Росії, а з іншого – ступінь протидії таким втручанням з боку демократичних країн (чим більше число, тим більше можливостей у Кремля впливати на інформаційні процеси в країні).

За результатами вимірювання Індексу інформаційного впливу Кремля найбільші можливості впливу виявились в Угорщині, де такий індекс становив – 61, Грузії – 54, Україні – 49, найменший індекс у Чехії – 48. Експерти визначили також причини сприятливого для інформаційних впливів медіа-простору: олігархічна власність на ЗМІ; падіння довіри до медіа, які неактивно виявляють маніпуляції та пропаганду, натомість можуть поширювати фейки, міфи, низький рівень медіа-грамотності громадян тощо [5].

Показово, що у травні 2022 року на черговому форумі всесвітнього союзу консерваторів, що проходив у Будапешті, Віктор Орбан поділився рецептом успіху власного режиму, вклавши його у 12 пунктів. Четвертий пункт у цьому списку – необхідність мати власні медіа, а п'ятий – за допомогою цих медіа викривати своїх опонентів.

За словами директора Інституту Центральноєвропейської стратегії Дмитра Тужанського, «угорський прем'єр знає, про що говорить: останні 13 років, які він безперервно керує Угорщиною, Орбан ретельно вибудовує свою медіаімперію – монстра, що знищує усіх ворогів його режиму. Часто ця імперія затято бореться з ворогами, які ними не є, та героїчно долає проблеми, яких насправді не існує – свідомо вигадуючи їх саме для такої боротьби» [6].

Перед парламентськими виборами 2022 року Орбан та його команда дуже спритно переорієнтували свою кампанію із «засіван-

ня» виборців різними соціальними пільгами на воєнну, а насправді антивоєнну та ізоляціоністську тематику. В той час, як чимало інших європейських урядів змагалися, хто краще допоможе Україні, Будапешт обрав протилежну нішу. Машина пропаганди на повну силу запрацювала над поширенням і доведенням тези про те, що Угорщина має лишатися осторонь цієї війни і не ставати на бік жодної зі сторін.

А найбільш цинічно те, що Орбан називає саму Угорщину ключовою жертвою цієї війни, а не Україну, очевидно, аргументуючи це тим, що для нього саме його держава та її інтереси на першому місці.

Ці та багато інших тез угорської пропаганди можуть видаватися абсурдними, але, повторені багато разів та з усіх угорських джерел, вони працюють. Чимало людей щиро вірять у вигадану реальність. І навіть якби уряд забажав – вже не може від неї так просто відмовитися» [6].

За даними «Репортерів без кордонів», станом на 2022 рік уряд та правляча партія мали фактичний контроль над 80% ЗМІ в Угорщині. Однак домінування режиму над медіа відбулося не за рахунок механізмів цензури або покарання не згідних із владою, як це зазвичай відбувається у диктатурах. Уряд Віктора Орбана досяг цієї мети за допомогою ринково-правових інструментів [7].

Ще одна відмінність від класичних диктаторських систем: машина пропаганди поширює не лише проурядові фейки, як-от вихваляння Орбана. Основне завдання угорського прем'єра полягає не в тому, щоб його обожнював увесь народ, а у тому, щоби втриматися при владі. А одним із основних політичних інструментів досягнення мети – створення ліній поділу та ворожнечі, щоби представити себе як захисника більшості угорців, зокрема як захисника від міфічних закордонних (західних) «ворогів».

Як наслідок, в угорському інформаційному просторі домінує проросійська дезінформація, адже росія так само бачить ворогом Захід та створює фейки про нього, а угорські медіа їх охоче підхоплюють.

Це створило парадоксальну ситуацію. Антизахідні та антиукраїнські наративи поширюються так, ніби рф інвестує серйозні ресурси у вплив на угорську громадську думку. хоча це зовсім не так. Пряма російська присутність в угорському інформаційно-

му просторі вкрай низька і не потребує витрат з боку Кремля. І з початком повномасштабного вторгнення це не змінилося. Угорські медіа, особливо проурядові, досі охоче цитують російську дезінформацію та джерела, ставлять під сумнів суверенітет України, постійно атакують Київ у питаннях захисту національних меншин та інших.

А оскільки ці теми у разі медіапоширення у вигляді «килимового бомбардування» звучать з усіх медіа країни, то згодом вони стають частиною штучно створеної фейкової «реальності», яка поширюється не лише на угорську територію.

Врешті-решт, як зазначає Віктор Каспрук, комплекс неповноцінності, котрий виник у сучасного угорського керівництва через неможливість реалізувати свої імперські амбіції, підставляє угорський народ. Адже зомбований орбанівською шовіністичною пропагандою, він мимоволі сам стає співучасником помилок Віктора Orbana і його подільників, спричиняючи цим відповідне ставлення сусідніх народів.

Віктор Орбан, як і путін, не зможе утримувати владу над своєю країною вічно. А після того, як йому доведеться піти з посади прем'єр-міністра або «його підуть», йому за все, що він скоїв, доведеться відповідати. Тому найбільша помилка не тільки Orbana, а й усієї Угорщини – це Україна. І угорцям, хочуть вони цього, чи ні, доведеться далі з цим жити [8].

У дослідженні «Media hegemony and the export of disinformation across the border», яке було підготовлене угорським незалежним аналітичним центром Political Capital, зазначається, що Угорщина – унікальна держава. Вона є членом ЄС, але вже давно не відповідає засадничим критеріям щодо дотримання європейських цінностей. При цьому Угорщина не стала диктатурою, вона юридично зберігає механізм виборів та свободу ЗМІ [9].

Виокремити та виміряти ті пропагандистські наративи, які найчастіше поширює уряд, допомогло дослідження на основі статей і постів угорськомовних медіа в державах-сусідах Угорщини.

Аналіз бази даних, яка включала 1245 відповідних статей на вебсторінках і постів у Facebook за досліджуваний період, дозволив виділити чотири типи дезінформаційних наративів.

Найпоширеніший наратив стосувався російсько-української війни. Неправдиві новини на цю тему склали 40% нашої вибір-

ки. А якщо додати наратив проти західних антиросійських санкцій (12%), то виходить, що антивоєнні маніпуляції, що збігаються з наративами РФ, домінують в угорськомовних медіа в усіх чотирьох країнах, де є значні угорські меншини.

Далі йдуть антимиграційний наратив (29%) і наратив, який можна назвати «антигендерним», тобто проти прав ЛГБТ-людей, так званої «ЛГБТ-пропаганди» тощо (19%).

Основний перелік меседжів, які за допомогою цього доносять до угорців, такий:

- Захід несе відповідальність за війну, порушуючи російську «сферу інтересів»;

- Захід озброює Україну та спричиняє серйозну економічну кризу, «відкидаючи мир» і запроваджуючи санкції проти РФ;

- на противагу цьому росіяни уособлюють нормальність, захищаючи так звані «традиційні цінності», у той час як Захід «прагне урізноманітнити сім'ю»;

- Захід переживає кризу ідентичності, а також веде «обмін населенням», приймаючи мігрантів-чужинців.

Висновки. Україна є яскравим прикладом держави, до якої сусідні держави мають територіальні претензії. Як наслідок, вони роблять все можливе, аби погіршити політичну ситуацію в Україні. Однією з таких держав є Угорщина, радикальні політики якої час від часу виголошують антиукраїнські заяви, що викликають непорозуміння у двосторонніх відносинах. В умовах російської агресії угорський чинник активно використовується кремлівською пропагандою проти всього українського.

1. Chatham House report. The struggle for Ukraine. URL: <https://www.chathamhouse.org/publication/struggle-for-ukraine> 2. Віднянський С.В. Українсько-угорські відносини: проблемні питання та роль історичної науки. *Стратегічні пріоритети*. 2018. № 1(46). С. 16-25. 3. Gressel Gustav. Keeping up appearances: how europe is supporting ukraine's transformation. URL: https://ecfr.eu/archive/page/-/ukraine_audit_pdf.pdf 4. ГО «Детектор медіа» презентувала Індекс інформаційного впливу Кремля. URL: <https://ms.detektor.media/mediadoslidzhennya/post/18914/2017-05-16-go-detektormedia-prezentovala-indeks-informatsiinogo-vplivu-kremlya> 5. Новосельський І. Сучасні мас-медіа в інформаційних війнах: досвід України. *Вісник Прикарпатського університету*. Сер. Політологія. 2019. Вип.13. С. 230-238. 6. Тужанський Д. Міністерство правди Орбана. Як працює антиукраїнська та антизахідна пропаганда в Угорщині. URL: <https://>

www.eurointegration.com.ua/articles/2023/05/26/7162473/. 7. RSF's 2022 World Press Freedom Index: a new era of polarisation. URL: <https://rsf.org/en/rsf-s-2022-world-press-freedom-index-new-era-polarisation-0>. 8. Каспрук В. Найбільша помилка Угорщини – це Україна. URL: <https://glavcom.ua/columns/kaspruk/najbilsha-pomilka-uhorshchhini-tse-ukrajina-932697.html>. 9. Media hegemony and the export of disinformation across the border. URL: https://politicalcapital.hu/pcadmin/source/documents/DisinfoHunfluence_Study_20231219.pdf

References

1. Chatham House report. The struggle for Ukraine. URL: <https://www.chathamhouse.org/publication/struggle-for-ukraine>. 2. Vidnianskyi S.V. Ukrainsko-uhorski vidnosyny: problemni pytannia ta rol istorichnoi nauky. *Stratehichni priorytety*. 2018. № 1(46). S. 16-25. 3. Gressel Gustav. Keeping up appearances: how europe is supporting ukraine's transformation. URL https://ecfr.eu/archive/page/-/ukraine_audit_pdf.pdf. 4. HO «Detektor media» prezentovala Indeks informatsiinoho vplyvu Kremlia URL: <https://ms.detektor.media/mediadoslidzhennya/post/18914/2017-05-16-go-detektormedia-prezentovala-indeks-informatsiinogo-vplyvu-kremlya>. 5. Novoselskyi I. Suchasni mas-media v informatsiinykh viinakh: dosvid ukrainy. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu*. Ser. Politolohiia. 2019. Vyp.13. S. 230-238. 6. Tuzhanskyi D. Ministerstvo pravdy Orbana. Yak pratsiuie antyukrainska ta antyzakhidna propahanda v Uhorshchyni. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/05/26/7162473/>. 7. RSF's 2022 World Press Freedom Index: a new era of polarisation. URL: <https://rsf.org/en/rsf-s-2022-world-press-freedom-index-new-era-polarisation-0>. 8. Kaspruk V. Naibilsha pomyilka Uhorshchyny – tse Ukraina. URL: <https://glavcom.ua/columns/kaspruk/najbilsha-pomilka-uhorshchhini-tse-ukrajina-932697.html>. 9. Media hegemony and the export of disinformation across the border. URL: https://politicalcapital.hu/pcadmin/source/documents/DisinfoHunfluence_Study_20231219.pdf

Petrov Valentyn. Hungarian factor in the context of russian disinformation in Europe

The article examines problematic issues in Ukrainian-Hungarian relations, which have become particularly acute recently, primarily due to the change in Hungary's foreign policy and the actualization of the Hungarian factor in Ukraine's domestic politics. The role of modern mass media and the main directions of the disinformation campaign against Ukraine are determined. It is proved that the Hungarian information space is dominated by pro-Russian disinformation. The propaganda narratives that are most often disseminated by the Hungarian government media in neighboring countries are highlighted. Since 2014, the spread of propaganda messages in the Ukrainian media space in the context of Russia's war against Ukraine is not a new trend. Many of the fakes and messages spread by Russian propaganda concern Ukrainian-Hungarian relations. After the full-scale invasion of Ukraine by the Russian

Federation (rf), it is extremely important for our country to have effective support from the international community, including the European Union and individual eu member states, in the struggle for state sovereignty, territorial integrity and the realization of Ukraine's European choice. Inadequate perception of this war will lead to the fact that the EU's authority as an influential actor in international relations and a collective guarantor of European security will be called into question.

As a result, the Hungarian information space is dominated by pro-Russian disinformation, as Russia also sees the West as an enemy and creates fakes about it, and the Hungarian media readily pick them up.

Ukraine is a prime example of a country to which neighboring states have territorial claims. As a result, they do their best to worsen the political situation in Ukraine. One of these neighboring states is Hungary, whose radical politicians occasionally make anti-Ukrainian statements that cause misunderstandings in bilateral relations. In the context of Russian aggression, the Hungarian factor is actively used by Kremlin propaganda against everything Ukrainian.

Key words: media space, propaganda, mass media, full-scale invasion, Ukrainian-Hungarian relations, disinformation.